

กระบวนการอนาคตศึกษาเพื่อออกแบบการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เชิงสร้างสรรค์ FUTURES STUDIES PROCESS TO CREATIVE LEARNING DESIGN IN HISTORY

Received: September 29, 2021

Revised: April 22, 2022

Accepted: June 10, 2022

ชรินทร์ มั่งคั่ง¹ และ เตชินี ทิมเจริญ^{2*}

Charin Mangkhang¹ and Techinee Timcharoen^{2*}

*Corresponding author, E-mail: thetechinee14@gmail.com

บทคัดย่อ

อนาคตศึกษาเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบเพื่อคาดการณ์เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีอยู่ด้วยกัน 6 ขั้นตอน คือ 1. การกำหนดขอบเขตของเรื่องที่จะทำการศึกษา 2. การสร้างภาพอนาคตที่เป็นไปได้ด้วยทักษะความคิดสร้างสรรค์ 3. การจัดลำดับองค์ความรู้ เพื่อจัดลำดับความสำคัญหรือความน่าจะเป็นของข้อมูลหรือเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต 4. การตีความเพื่อแปลความหมายของข้อมูลเพื่อนำไปกำหนดทิศทางของการศึกษาอนาคต 5. การกำหนดแนวทางหรือแผนของอนาคต และ 6. การให้ข้อเสนอแนะย้อนกลับเพื่อทบทวนความถูกต้องของการคาดการณ์อนาคต อนาคตศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์เนื่องด้วยวิชาประวัติศาสตร์ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในช่วงระยะเวลาหนึ่งในอดีต อันเป็นรากฐานของปัจจุบันที่จะสามารถฉายภาพแนวโน้มของอนาคตที่อาจเกิดขึ้นจริงได้

คำสำคัญ: อนาคตศึกษา การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงอนาคต การออกแบบการเรียนรู้ประวัติศาสตร์

Abstract

Future studies are systematic process to predict future. The process includes 1) setting the scope of the study, 2) imaging possible futures by creative thinking skill, 3) prioritizing knowledge in order to prioritize importance and possibility of data, 4) interpreting data in order to understand its significance and to set the direction of future studies, 5) setting direction or plan about future, and 6) giving suggestion in order to review the accuracy of such prediction. Future studies can be integrated to history class, for history studies human behavior in certain past period as foundation of human in the present which can show tendency of future.

¹ รศ.ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² นักศึกษาปริญญาเอก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Keywords: Futures Studies, Creative Learning, Futuristic Thinking, History learning design

บทนำ

อนาคตศึกษาคือการวางแผนรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยอาศัยปัจจัยแวดล้อมจากปัจจุบัน และเรื่องราวที่ผ่านมาในอดีต อภิวัฒน์ รัตนวราหะ (2563) กล่าวว่า กิจกรรมต่างๆ ที่มนุษย์ตัดสินใจทำในปัจจุบันมีสาเหตุมาจากสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตอีกทั้งยังมีสาเหตุมาจากความคิดและความคาดหวังในอนาคตด้วยจินตนาการและความปรารถนาเกี่ยวกับอนาคตจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและเป็นพื้นฐานสำคัญทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่มนุษย์สร้างขึ้นมา การเรียนรู้และคาดการณ์ถึงอนาคตเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยประสบการณ์และการฝึกฝน จึงจะสามารถคาดการณ์อนาคตได้อย่างแม่นยำ เมื่อสามารถคาดการณ์อนาคตได้มนุษย์ก็จะสามารถวางแผนรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างถูกต้องมากขึ้น สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2561) เสนอองค์ประกอบของการมองอนาคตไว้ 3 องค์ประกอบ คือ 1. การมีมุมมองต่ออนาคต 2. การมีนัยยะต่อการวางแผน และ 3. การมีกระบวนการตัดสินใจร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างภาพความเป็นไปได้ของอนาคตมิได้หลากหลายรูปแบบ แต่การคาดการณ์อนาคตที่จะเกิดขึ้นจริงได้อย่างถูกต้องจำเป็นต้องอาศัยกรอบของระยะเวลาเข้ามาเป็นตัวช่วยในการคาดการณ์ จะเห็นได้ว่าอนาคตศึกษาต้องใช้ประสบการณ์ และทักษะในการคิดขั้นสูงของผู้คาดการณ์ เพื่อเพิ่มแนวโน้มของความถูกต้องในการค้นหาอนาคตที่เป็นไปได้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าทักษะการคิดขั้นสูงที่สำคัญสำหรับอนาคตศึกษาคือ การคิดเชิงอนาคตซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการคิดในระดับสูงที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการและเหตุผล เป็นความสามารถในการฉายภาพแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยใช้หลักการคาดการณ์ที่เหมาะสม การคิดเชิงอนาคตเป็นการขยายขอบเขตความสามารถของสมองในการคาดการณ์ สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อเห็นภาพอนาคตต่างๆ ก่อนที่เราจะตัดสินใจ โดยพัฒนาทักษะ 2 ด้าน อันได้แก่ ความรู้ใน “หลักคิด” เกี่ยวกับอนาคตและการใช้ “เครื่องมือ” ช่วยคาดการณ์อนาคต อันช่วยให้เราแต่ละคนมองเห็นภาพอนาคตที่เคยคลุมเครือได้ชัดเจนขึ้น และสามารถนำสิ่งที่คาดการณ์ได้นั้นมาใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2545) ซึ่งสอดคล้องกับ ชรินทร์ มั่งคั่ง (2559) ที่ได้เสนอว่า การคิดเชิงอนาคตเป็นกระบวนการทางสมองในการนำข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่ได้รับไปเชื่อมโยงกับข้อมูลหรือประสบการณ์เดิม การคิดเป็นงานเฉพาะตน เป็นกระบวนการภายในที่แต่ละบุคคลจะต้องดำเนินการเองไม่มีใครทำได้แทนได้ แต่บุคคลอื่นรวมทั้งสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ต่างๆ สามารถกระตุ้นให้บุคคลเกิดความคิดได้ การคิดที่การเรียนการสอนอนาคตศึกษามุ่งพัฒนาเป็นการคิดที่มีจุดหมาย มีคุณภาพ เป็นการคิดที่กระทำอย่างจริงจัง เพื่อให้ได้บทสรุปหรือคำตอบที่ดีที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคตได้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้เขียนเห็นว่า การคิดเชิงอนาคตเป็นทักษะหนึ่งในการนำเรื่องราวในอดีต และปัจจุบันมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อนำไปสู่การคาดการณ์อนาคตที่จะเกิดขึ้นจริง การเรียนรู้อนาคตจากอดีต คือการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่เคยเกิดขึ้นเพื่อคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคตอย่างเป็นระบบ โดยประวัติศาสตร์มีความเกี่ยวข้องอยู่กับอดีตที่เป็นพฤติกรรมและการรับรู้ของมนุษย์ การวางแผนอนาคตจึงควรให้ความสำคัญและศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีตเป็นลำดับแรก (นาฏวิภา ชลิตานนท์, 2524) สอดคล้องกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์ และ อาคม พงษ์ (2525) ซึ่งกล่าวว่า การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์คือการศึกษาศึกษา เพื่อทำความเข้าใจอดีตของสังคมมนุษย์โดยมีการอธิบายสังคมในมิติของเวลา ผู้เขียนจึงเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์เพื่อการศึกษาอนาคต เนื่องจากความเป็นไปได้

ของอนาคตที่จะเกิดขึ้นจริงล้วนแต่มีพื้นฐานมาจากอดีตที่เคยเกิดขึ้น อาจกล่าวได้ว่าเวลาของอดีตเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและเป็นรากฐานของการสร้างอนาคตที่เป็นไปได้อย่างมั่นคง

หลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการศึกษา และเป็นเครื่องมือสำคัญในการมองภาพอนาคต ทิศทางการศึกษาประวัติศาสตร์ในอดีตสามารถสะท้อนให้เห็นภาพของการจัดการศึกษาในอดีต และสามารถทำให้เห็นภาพการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในอนาคตได้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า เครื่องมือที่จะใช้ในการคาดการณ์การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในอนาคตได้อย่างแม่นยำ คือหลักสูตรการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในอดีต ซึ่งในที่นี้ ผู้เขียนได้นำเสนอหลักสูตรประวัติศาสตร์ที่เคยใช้จัดการเรียนการสอนในประเทศไทย 3 หลักสูตรด้วยกัน คือ หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุง 2533) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551

หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุง 2533) มีการปรับปรุงจากหลักสูตรเดิมโดยขยายขอบข่ายของวิชาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของผู้เรียน เป็นหลักสูตรที่มุ่งสนองความต้องการของสังคม ที่ต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งเป็นหลักสูตรที่มีลักษณะเป็นไปตามหลักจิตวิทยาการศึกษาที่ว่าด้วยความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเฉพาะการกำหนดให้มีวิชาบังคับและวิชาเลือกในวิชาประวัติศาสตร์ ปัญหาของหลักสูตรในวิชาประวัติศาสตร์ที่พบเป็นปัญหาในเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ ในการเปิดวิชาเลือกให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจของผู้เรียนนั้น ที่ปฏิบัติจริงก็คือผู้เรียนไม่มีโอกาสเลือกเรียน เพราะจะต้องเรียนในรายวิชาที่โรงเรียนเปิดสอนเท่านั้น และในการเปิดสอนรายวิชาต่างๆ ก็มักจะดูจากความพร้อมของผู้สอนเป็นสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533) นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็นหลักสูตรอิงมาตรฐานฉบับแรกของประเทศไทย ส่วนกลาง กำหนดกรอบโครงสร้างหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกำหนดกรอบเวลาเรียนโดยรวมของแต่ละช่วงชั้น โดยไม่ได้กำหนดเวลาสำหรับแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้แต่ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น จึงทำให้เกิดความสับสนแก่ผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาส่วนใหญ่กำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก ทำให้เกิดปัญหาเนื้อหาสาระวิชาในหลักสูตรแน่น การวัดและประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐาน ส่งผลต่อปัญหาการจัดทำ เอกสารหลักฐานทางการศึกษา รวมทั้งปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) สอดคล้องกับ ชรินทร์ มั่งคั่ง (2559) ที่กล่าวไว้ว่า กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเมื่อปีพุทธศักราช 2544 หลักสูตรที่ปรับปรุงขึ้นใหม่นี้เป็นหลักสูตรแบบอิงมาตรฐาน (Curriculum Standard-based) คือมีมาตรฐานเป็นตัวกำกับในการจัดการศึกษา ดังนั้น คำว่า “มาตรฐาน” จึงได้เข้ามามีบทบาทในวงการการศึกษา เป็นที่น่าสังเกตว่า มาตรฐานนั้นเป็นไปเพื่อปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองยุทธศาสตร์ทางการศึกษาหรือเป็นเพียงมาตรการอำพรางที่ถูกประดิษฐ์ขึ้น นอกจากนี้ผู้เขียนขอเสนอ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีเป้าหมายต้องการให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ เป็นการสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคมไทยให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่น ในการปกครอง

ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ซึ่งสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2552 ได้ระบุว่า การจัดทำรายวิชาประวัติศาสตร์ ในหลักสูตรการเรียนรู้แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ควรเริ่มต้นจากศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัด เพื่อจะทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ อีกทั้งวิภาดา พินลาได้กล่าวไว้ว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์คือ การสร้างความเข้าใจ “เหตุการณ์” ในเชิงการคิดวิเคราะห์ความจริงในอดีต ประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่เป็นเรื่องการสอนเนื้อหารายละเอียดซึ่งเป็นผลที่ทำให้ประวัติศาสตร์กลายเป็นข้อมูลที่มากมายและน่าเบื่อหน่าย ครูผู้สอนประวัติศาสตร์ต้องเข้าใจว่าข้อมูลสำหรับประวัติศาสตร์ คือ “ฐานความคิดเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เรื่องราวที่ผ่านมา” (วิภาดา พินลา, 2560) การคิดที่เป็นระบบส่งผลให้ผู้เรียนสามารถศึกษาเรื่องราวในอดีตได้อย่างเป็นระบบ และเป็นพื้นฐานไปสู่การศึกษานาถเนื่องจากการศึกษานาถมีพื้นฐานมาจากปัจจุบัน และปัจจุบันมีพื้นฐานมาจากอดีต จะเห็นได้ว่าหลักสูตรการจัดการศึกษาประวัติศาสตร์ข้างต้นเป็นนโยบายจัดการศึกษาที่มาจากส่วนกลาง ไม่มีการส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเป็นการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในเชิงของการเรียนรู้เรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นในอดีตแต่ไม่ได้ต่อยอดการคิดวิเคราะห์เพื่อมองไปในอนาคตซึ่งการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ควรจะต้องเน้นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูงของนักเรียนเพื่อให้ นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการมองอนาคตอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการดำเนินชีวิตอย่างเป็นระบบของนักเรียนได้

ดังนั้นผู้เขียนจึงสนใจศึกษาอนาคตศึกษากับการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เชิงสร้างสรรค์ เนื่องด้วยวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งเกี่ยวข้องกับช่วงเวลาในอดีต และอนาคตวิทยาก็เป็นการศึกษาและคาดการณ์อนาคตซึ่งเป็นการศึกษาช่วงเวลาในอนาคต ผ่านทักษะการคิดขั้นสูงคือ ทักษะการคิดเชิงอนาคต อันเป็นการคิดที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการและเหตุผล ซึ่งจะสามารถพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนให้มีทักษะการคิดเชิงอนาคตที่เป็นระบบซึ่งเป็นการคิดระดับสูง อันจะเป็นความสามารถในการฉายภาพแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตและสังคมไทยในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการอนาคตศึกษาเพื่อออกแบบการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียน

วิธีการศึกษานาถ (อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, 2563) แบ่งได้ 4 กลุ่ม ดังนี้ 1. กลุ่มวิธีการนำเข้าเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ต่อไปได้ เช่น วิธีการเดลฟาย วิธีการกวาดสัญญาณ 2. กลุ่มวิธีการวิเคราะห์ เป็นการสร้างความหมายจากข้อมูลที่ทำกรรวบรวมเพื่อทำความเข้าใจอนาคตให้เกิดแนวคิดใหม่ที่อาจแตกต่างจากแนวคิดในปัจจุบัน เช่น การวิเคราะห์ประเด็นอุบัติใหม่ การวิเคราะห์หวัทกรรมและบทความ 3. วิธีการตีความหรือวิธีการเชิงลึก เป็นการสร้างความเข้าใจเชิงลึกจากข้อมูลที่มีการวิเคราะห์จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การวิเคราะห์สาเหตุ การวิเคราะห์ระบบ และ 4. วิธีการสำรวจ ทำซ้ำและคาดหวัง เป็นการสร้างภาพอนาคตโดยการใช้การคิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เช่น การสร้างวิสัยทัศน์ การวางแผนฉากทัศน์ การพยากรณ์ย้อนกลับ จากการศึกษาเอกสารผู้เขียนสามารถสรุปกระบวนการอนาคตศึกษาได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดขอบเขตของเรื่องที่จะทำการศึกษา
2. การสร้างภาพอนาคตที่เป็นไปได้ด้วยทักษะความคิดสร้างสรรค์
3. การจัดลำดับองค์ความรู้ เพื่อจัดลำดับความสำคัญหรือความน่าจะเป็นของข้อมูลหรือเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

4. การตีความเพื่อแปลความหมายของข้อมูลเพื่อนำไปกำหนดทิศทางของการศึกษานาคต
5. การกำหนดแนวทางหรือแผนของอนาคต
6. การให้ข้อเสนอแนะย้อนกลับเพื่อทบทวนความถูกต้องของการคาดการณ์อนาคต

นอกจากนี้ผู้เขียนได้สนใจศึกษาหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตั้งแต่ปี พ.ศ.2503-2551 เพื่อนำเสนอภาพของการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในอดีตที่จะสามารถใช้ฉายภาพการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในอนาคตได้

ตารางที่ 1 แสดงหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503-2551

ชื่อหนังสือ	ผู้แต่ง	สำนักพิมพ์	ปีที่พิมพ์
1. หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ.4-5-6) พุทธศักราช 2503	กระทรวงศึกษาธิการ	โรงพิมพ์คุรุสภา	2504
2. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)	กระทรวงศึกษาธิการ	กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ	2535
3. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	กระทรวงศึกษาธิการ	กระทรวงศึกษาธิการ	2552

หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ.4-5-6) พุทธศักราช 2503 มีความมุ่งหมายดังนี้

1. ให้มีความรู้ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม
2. ให้มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาในอดีต ทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพปัจจุบันทางการเมือง ซึ่งชนแต่ละชาติได้สร้างสมกันมาตามประวัติศาสตร์ของชาตินั้นๆ
3. ให้เข้าใจซาบซึ้งในคุณค่าทางศีลธรรมและวัฒนธรรม และปฏิบัติตามด้วยความจริงใจ
4. ให้มีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการผลิต การบริโภคและการสงวนทรัพยากรของสังคม

5. ให้รู้จักเคารพสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมของบุคคล ตลอดจนสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบซึ่งพลเมืองแต่ละคนพึงมีต่อประเทศชาติของตน และสังคมประชาธิปไตย

6. ให้รู้จักเหตุผล เข้าใจหลักการและระเบียบวิธีในการแก้ปัญหา และรู้จักประเมินผล วิชาสังคมศึกษา ในหลักสูตรนี้ แบ่งเป็น สังคมศึกษา ก. ซึ่งเป็นวิชาบังคับร่วมที่ไ้เรียนทั้งสายสามัญและสายอาชีพ และ สังคมศึกษา ข. ซึ่งเป็นวิชาบังคับเฉพาะแผนกไ้เรียนในสายสามัญคือแผนกศิลปะและแผนกทั่วไป เนื้อหาการเรียนประวัติศาสตร์ ในหลักสูตรนี้ สามารถแบ่งได้ ดังนี้

1. เนื้อหาประวัติศาสตร์ใน สังคมศึกษา ก. มีรายการสอน คือ

1. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน ในหัวข้อต่อไปนี้
 - 1.1 การปกครองและเศรษฐกิจ
 - 1.2 การศาสนา
 - 1.3 วัฒนธรรมและศิลปกรรม

1.4 ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ เพื่อให้เข้าใจถึงอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในประเทศไทย

2. ประวัติศาสตร์ทั่วไป มีหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของประวัติศาสตร์

2.2 มนุษย์และการจัดจำแนกชาติพันธุ์

2.3 การปฏิวัติทางอุตสาหกรรม

2.4 การก้าวหน้าทางวิทยาการนับแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ 19 ให้รู้ประโยชน์อันเกิดจากผลงานของบุคคลสำคัญของโลกที่เป็นนักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์

2.5 สงครามโลกครั้งที่สอง

2.6 องค์การสหประชาชาติ

2. เนื้อหาประวัติศาสตร์ในสังคมศึกษา ข. คือ ประวัติศาสตร์ทั่วไป ให้เรียนหัวข้อต่อไปนี้เพิ่มเติมขึ้นจากหลักสูตรประวัติศาสตร์ทั่วไป ของสังคมศึกษา ก. คือ

1. อารยธรรมยุคแรกของชาติต่างๆ โดยสังเขป ได้แก่อียิปต์ บาบิโลเนีย อัสซีเรีย เมดิเตอร์เรเนียนและอินเดีย กรีกและโรมัน

2. ศาสนา ขงจื๊อ พุทธ คริสต์ และอิสลาม

3. การสำรวจทางทะเล และการพบดินแดนใหม่ ในคริสต์ศตวรรษที่ 15

4. การแสวงหาอาณานิคม

5. การตั้งถิ่นฐานในออสเตรเลีย และความเจริญจนถึงปัจจุบัน

6. การปฏิวัติครั้งใหญ่ในฝรั่งเศส และผลของการปฏิวัติ

7. ประวัติศาสตร์อเมริกาจนถึงสงครามกลางเมืองโดยสังเขป ทั้งนี้ โดยการสอดแทรกระหว่างหัวข้อมนุษย์และการจัดจำแนกชาติพันธุ์ กับการปฏิวัติ

ต่อมาได้มีการปรับปรุงหลักสูตรอีกครั้งจนนำมาสู่การปรับปรุงและใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ซึ่งมีความมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิต โครงสร้างและรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคม กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและการปกครอง และศาสนา กับการดำรงชีวิต

2. เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาของสังคม สามารถแก้ปัญหาและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน โดยใช้เหตุผล กระบวนการกลุ่มและวิธีการที่หลากหลาย

3. เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของวิทยาการ ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หลักธรรมและคุณธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ รักและผูกพันกับท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความภูมิใจในความเป็นไทยและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

4. เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มุ่งมั่นในการทำประโยชน์ให้กับสังคม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

ประวัติศาสตร์ในหลักสูตรนี้เป็นวิชาเลือกเสรี ประกอบด้วย 14 รายวิชา ดังนี้

1. ส 021 หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย
2. ส 022 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน
3. ส 023 เอเชียใต้ในปัจจุบัน
4. ส 024 ยุโรปสมัยใหม่
5. ส 025 ประวัติศาสตร์รัสเซีย
6. ส 026 ประวัติศาสตร์อเมริกา
7. ส 027 ประวัติศาสตร์ที่สำคัญของโลก
8. ส 028 ประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ที่สำคัญของโลก
9. ส 029 วิวัฒนาการการคมนาคมขนส่ง
10. ส 0210 ประวัติสังคมและวัฒนธรรมไทย
11. ส 0211 ประวัติศาสตร์ไทย 1
12. ส 0212 ประวัติศาสตร์ไทย 2
13. ส 0213 ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย 3
14. ส 0214 เหตุการณ์ปัจจุบัน

ซึ่งต่างจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ที่ประวัติศาสตร์ถูกจัดเป็นสาระการเรียนรู้หนึ่งในวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ทั้งหมด 3 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

จากการศึกษาหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตั้งแต่ปี พ.ศ.2503-2551 พบว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายไม่ชัดเจน จึงยากแก่การจัดหลักสูตรให้สนองจุดมุ่งหมาย และส่งผลต่อการจัดระบบวัดประเมินผล หลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์มีเนื้อหาวิชามาก แต่เวลาเรียนมีน้อย ไม่ได้สัดส่วนกัน และเป็นการสอนแบบแยกส่วนเนื้อหาจึงทำให้ไม่เห็นความเชื่อมโยง ควรจัดหลักสูตรให้เป็นไปในลักษณะสหวิทยาการนอกจากนั้นทั้งสามหลักสูตรไม่ได้มีการบรรจุประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไว้ในหลักสูตร ซึ่งประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเรื่องใกล้ตัวของนักเรียน นักเรียนควรได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตัวเอง เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าและเกิดความหวงแหนในท้องถิ่นของตน ผู้เขียนได้เสนอองค์ประกอบที่เป็นจุดเน้นสำคัญในการจัดหลักสูตรอนาคตศึกษาไว้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรควรมุ่งสร้างนักแสวงหาความรู้มากกว่ามุ่งสร้างผู้รู้ คือ การสร้างคนให้รู้จักแสวงหาความรู้ใฝ่ในใจ การเรียนรู้ด้วยตนเอง พัฒนาดตนเองตลอดชีวิต รู้วิธีเรียนรู้วิธีคิดวิเคราะห์ข้อมูล ความรู้ และค่านิยมต่างๆ ที่เหมาะสม โดยเฉพาะค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมและความดีงาม

2. สารการเรียนรู้ หรือเนื้อหาวิชาที่เรียนจะต้องมีส่วนที่บังคับเรียนน้อยลง เนื้อหาเลือกมีมากขึ้น ผู้เรียนควรมีโอกาสเลือกได้อย่างหลากหลาย เนื้อหาในหลักสูตรควรเน้นการเรียนรู้เรื่องปัจจุบันและอนาคตมากยิ่งขึ้น

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ หรือกิจกรรมการเรียนการสอนต้องเน้นกระบวนการแก้ปัญหา โดยจัดสถานการณ์ที่เป็นปัญหาให้ผู้เรียนมีโอกาสแก้ปัญหาอย่างหลากหลาย ครูมีบทบาทเป็นผู้สอนกระบวนการศึกษาแบบองค์รวมที่มุ่งพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญาและจิตวิญญาณ

การจัดหลักสูตรอนาคตศึกษาจึงเป็นการศึกษาถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน คิดอย่างมีเหตุผล มีระบบโดยอาศัยข้อมูล สมมติฐานเป็นแนวทาง ลักษณะหลักสูตรอนาคตศึกษาจึงต้องจัดมวลประสบการณ์ ที่มุ่งเน้นผู้เรียนให้ฝึกทักษะด้านความคิด ความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหา เพื่อเป็นการเตรียมผู้เรียนให้อยู่ในสังคมอนาคตได้ ซึ่งลักษณะเนื้อหาวิชาในหลักสูตร ควรศึกษาให้มองในเรื่องของอนาคตมากกว่าการทบทวนความรู้ในเรื่องของอดีต แต่ควรใช้เรื่องอดีตมาเป็นข้อมูลในการศึกษาแนวโน้มของอนาคต (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2559) ซึ่งสอดคล้องกับ นาดยา ปิลันธนาณนท์ (2526) ที่ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาอนาคตจะเป็นการเตรียมให้ผู้เรียน มีชีวิตอยู่เพื่อโลกอนาคต เมื่อเขาเป็นใหญ่ในวันข้างหน้ามากกว่ามุ่งเน้นให้เรียนอดีตกับปัจจุบันเท่านั้น

ดังนั้นการจัดการศึกษาประวัติศาสตร์จึงควรใช้ลักษณะของการจัดการศึกษาอนาคตเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีลักษณะมุ่งอนาคต มีความสามารถคิดเชิงอนาคตและสามารถคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสังคมอนาคตได้ จากการวิเคราะห์หลักสูตรผู้เขียนจึงเสนอแนวทางกระบวนการอนาคตศึกษาเพื่อออกแบบการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียน 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ครูกำหนดขอบเขตของเรื่องที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้มวลประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นฐาน และควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง

2. ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ทักษะความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างภาพอนาคตที่เป็นไปได้โดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุและผล

3. ครูส่งเสริมให้นักเรียนจัดลำดับองค์ความรู้ เพื่อจัดลำดับความสำคัญหรือความน่าจะเป็นของข้อมูลหรือเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

4. ครูส่งเสริมให้นักเรียนตีความข้อมูลทางประวัติศาสตร์เพื่อแปลความหมายของข้อมูล

5. นำข้อมูลไปวางแผนกำหนดทิศทางการอนาคต

6. นักเรียนให้ข้อเสนอแนะย้อนกลับเพื่อทบทวนความถูกต้องของแนวทางที่ได้

กระบวนการอนาคตศึกษาเพื่อออกแบบการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เชิงสร้างสรรค์

กระบวนการอนาคตศึกษามีหลายวิธีหนึ่งในนั้นคือวิธีการพยากรณ์ เป็นการบอกให้รู้ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น และเราสามารถเปลี่ยนแปลงอะไร หรือทำให้เกิดอะไร เพื่อบรรลุเป้าหมายในอนาคต เราควรเลือกอนาคตอย่างไร นักวางแผนที่ดีจะต้องสามารถพยากรณ์อนาคต และช่วยให้ประชาชนตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตได้อย่างถูกต้อง เป็นการเตรียมพลเมืองให้อาศัยอยู่ในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้ ตลอดจนถึงให้ประชาชนเห็นความเป็นมาในอดีต ปัจจุบันและภาพอนาคตอันพึงปรารถนาในอนาคต (สงวน ช่างฉัตร, 2524) สอดคล้องกับ ชรินทร์ มั่งคั่ง (2559) ที่กล่าวว่าเทคนิคการพยากรณ์ เป็นวิธีการพิจารณาความเป็นไปได้ของอนาคตอย่างเป็นระบบ เพื่อหาทางเลือกที่ดีและเหมาะสมที่สุดในการวางแผน และตัดสินใจเลือกกระทำในปัจจุบันของมนุษย์ ในที่นี้ผู้เขียนขอเสนอรูปแบบการ

จัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์โดยใช้เทคนิคฉากทัศน์ในการออกแบบการเรียนการสอนประวัติศาสตร์เนื่องจากเทคนิคฉากทัศน์เป็นการวิเคราะห์เรื่องราวที่เป็นเหตุการณ์อย่างเป็นระบบและเป็นเหตุเป็นผลเพื่อแสดงความเชื่อมโยงปัจจัยที่เกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบันและเชื่อมโยงไปถึงแนวโน้มของอนาคตที่จะเกิดขึ้นจริง

เทคนิคฉากทัศน์ (Scenario Technique) หมายถึง มโนภาพเกี่ยวกับสถานการณ์ในอนาคตที่มี “ความเป็นไปได้” ฉากทัศน์มีคุณลักษณะสำคัญ 2 ประการ (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2561) คือ

1. ฉากทัศน์จะให้ความสำคัญกับความไม่แน่นอนและปัจจัยต่างๆ ที่ส่งอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนในสถานการณ์ปัจจุบันไปสู่อนาคต ซึ่งจะทำให้เราสามารถระบุและวิเคราะห์ฉากทัศน์ทางเลือก จนนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์หรือนโยบายเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

2. ฉากทัศน์เป็นมโนภาพที่ถูกกำหนดขึ้นโดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์อย่างรอบคอบ ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจนเกิดเป็นมโนภาพที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยเกื้อหนุนและปัจจัยความท้าทายต่ออนาคตอย่างชัดเจน

จากคุณลักษณะดังกล่าว สามารถแบ่งฉากทัศน์ได้ 2 ประเภท คือ

1. ฉากทัศน์บนพื้นฐานประวัติศาสตร์ หมายถึง ฉากทัศน์ที่เกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลหรือทิศทางการเปลี่ยนแปลงจากอดีตและสถานการณ์ปัจจุบันว่าจะนำเราไปสู่อนาคตได้อย่างไร

2. ภาพแห่งอนาคต หมายถึง ฉากทัศน์ที่กล่าวถึงสถานการณ์ในอนาคตเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีรายละเอียดที่ชัดเจนเกี่ยวกับโอกาส ความท้าทายและปัจจัยที่นำเราไปสู่อนาคต

กระบวนการสร้างและวิเคราะห์ฉากทัศน์ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดหัวข้อหรือประเด็นคำถาม
2. เลือกขอบเขตเวลาสำหรับฉากทัศน์
3. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อฉากทัศน์
4. กำหนดทางเลือกสำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อฉากทัศน์
5. สร้างเข็มทิศฉากทัศน์แห่งอนาคต
6. สร้างเรื่องเล่าสำหรับแต่ละฉากทัศน์
7. วิพากษ์ผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นในแต่ละฉากทัศน์

การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์โดยใช้เทคนิคฉากทัศน์ (Scenario Technique)

1. แผนการเรียนรู้เรื่อง	ฉากทัศน์สภาพแวดล้อม ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในอนาคต
2. ระดับชั้น ม.4-6	จำนวน 3 ชั่วโมง
3. วัตถุประสงค์	

3.1 นักเรียนสามารถคาดการณ์สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในอนาคตได้

3.2 นักเรียนสามารถวางแผนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยได้

4. ขั้นตอนการเรียนรู้

1. ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

- 1.1 นักเรียนและครูสนทนาร่วมกัน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย
- 1.2 นักเรียนช่วยกันเสนอสิ่งที่เป็ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยที่นักเรียนรู้จัก
- 1.3 นักเรียนร่วมกันสรุปภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

2. ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.1 ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อให้นักเรียนระดมสมองและร่วมกันอภิปราย ในหัวข้อ “สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในอนาคต”

2.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอข้อสรุปของกลุ่มตนเอง เมื่อนำเสนอครบทุกกลุ่มแล้ว ครูให้นักเรียนร่วมกันกำหนดขอบเขตเวลาและให้แต่ละกลุ่มอภิปรายบริบทสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ ในอดีต ที่เกี่ยวข้องกับ “สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในอีก 20 ปีข้างหน้า”

2.3 นักเรียนแต่ละกลุ่มอภิปรายวิวัฒนาการของสภาพแวดล้อม ตลอดจนปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา

2.4 ครูใช้สื่อ หรือประเด็นคำถามเพื่อกระตุ้นนักเรียนให้ทบทวน รื้อฟื้นความทรงจำจากประสบการณ์และความรู้สึกของตนเอง เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับสมาชิกภายในกลุ่ม

2.5 นักเรียนแต่ละกลุ่มวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในอีก 20 ปีข้างหน้า โดยพิจารณาใน 2 ประเด็นคือ

1. ปัจจัยนั้นมีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในอีก 20 ปีข้างหน้ามากน้อยเพียงใด .

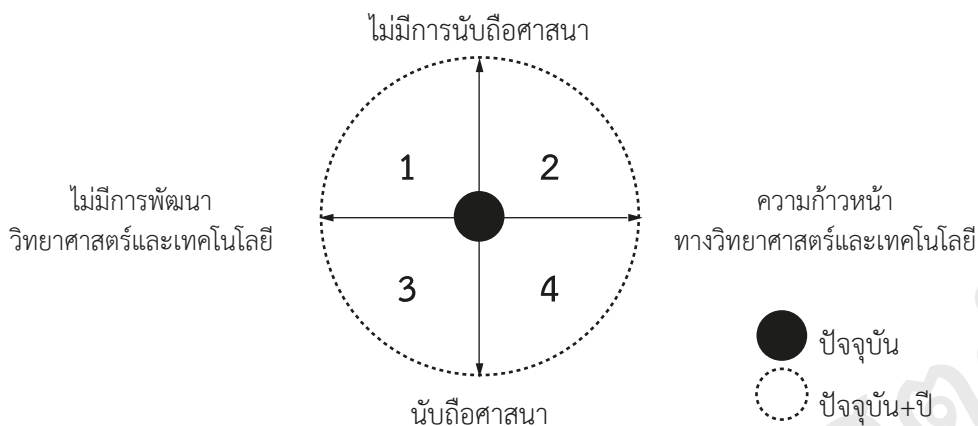
2. ความเป็นไปได้ที่ปัจจัยนั้นจะเกิดขึ้น

2.6 นักเรียนกำหนดทางเลือกสำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อฉากทัศน์ โดยวิเคราะห์ปัจจัยที่ตรงกันข้ามกันใน 2 กรณี คือ

1. กรณีที่ปัจจัยนั้นจะเกิดขึ้นแน่นอน
2. กรณีที่ปัจจัยนั้นไม่เกิดขึ้น

2.7 นักเรียนแต่ละกลุ่มสร้างเข็มทิศฉากทัศน์แห่งอนาคตโดยเลือกปัจจัยที่สำคัญที่สุด 2 ปัจจัยมาสร้างเป็นแกน x และ แกน Y โดยมีจุดกึ่งกลางเป็นตัวแทนของปัจจุบัน วงกลมเส้นปะคือขอบเขตเวลาของอนาคต (Time Horizon) ที่นักเรียนต้องการศึกษา

แนวทางการเรียนรู้เชิงทิศฉากทัศน์แห่งอนาคต

(ปรับจาก สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2561: 33)

จากภาพตัวอย่างเชิงทิศฉากทัศน์แห่งอนาคต สามารถเขียนฉากทัศน์แห่งอนาคตได้ ดังนี้

ฉากทัศน์ที่ 1 ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมที่ไม่นับถือศาสนาและไม่มีการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ฉากทัศน์ที่ 2 ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมที่ไม่นับถือศาสนาแต่เกิดความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ฉากทัศน์ที่ 3 ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยยังมีความผูกพันอยู่กับการนับถือศาสนาแต่ไม่เกิดการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ฉากทัศน์ที่ 4 ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยยังมีความผูกพันอยู่กับการนับถือศาสนาและยังเกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2.8 นักเรียนแต่ละกลุ่มสร้างเรื่องเล่าของแต่ละฉากทัศน์ซึ่งจะต้องมีข้อมูลที่ครบถ้วน โดยให้นักเรียนเรียบเรียงลำดับความคิดก่อนหลังและเขียนออกมาให้เป็นระบบ เพื่อที่จะสามารถนำไปวิเคราะห์อนาคตของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.9 นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอฉากทัศน์ของกลุ่มตนเอง และร่วมกันอภิปรายความสมเหตุสมผลและความเป็นไปได้ของแต่ละฉากทัศน์

3.ขั้นสรุปกิจกรรม

2.10 ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปกิจกรรมฉากทัศน์สภาพแวดล้อม ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในอนาคต

เทคนิคการพยากรณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งในอนาคตศึกษา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ให้ทันสมัยและก่อให้เกิดทักษะการคิดเชิงอนาคตได้ การคิดเชิงอนาคตนั้นสามารถพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ โดยมีปัจจัยส่งเสริม ได้แก่ การศึกษา การเรียนรู้ทางสังคม สภาพแวดล้อม ครอบครัว ศาสนาและความเชื่อ สถานศึกษาเป็นสถาบันสำคัญที่สุดในการกล่อมเกลาเตรียมเยาวชนเพื่อชีวิตในอนาคต โดยให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของอนาคตให้มองไปข้างหน้ารู้จักคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

ซึ่งบุคคลที่คิดขั้นสูงนั้นจะต้องใช้ข้อมูล และความรู้ที่แสดงพฤติกรรมว่ารู้ (Knowing) ด้วยการนำข้อมูล ข้อเท็จจริงที่จำได้มาบอก หรืออธิบายในลักษณะจำแนกเป็น แยกความแตกต่างได้ วางโครงร่าง และสรุปเป็นของยาวชน (นาคยา ปลัณธนานนท์ และคณะ, 2555)

ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จึงสำคัญต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดเชิงอนาคต โดยผู้สอนควรคำนึงถึงสภาพสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อนำมาเป็นฐานในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในอนาคต ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาได้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ควรคำนึงถึง สภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในทุกด้าน การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้นำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา ให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้

บทสรุป

อนาคตคือความไม่แน่นอน สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็ว ความสามารถของมนุษย์ในการรับมือต่อเหตุการณ์ไม่คาดฝันจึงเป็นเรื่องสำคัญต่อการดำเนินชีวิต กระบวนการอนาคตศึกษาสำหรับการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เชิงสร้างสรรค์ จึงมีคุณค่าและความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมผู้เรียนให้สามารถเป็นผู้ที่คาดการณ์อนาคตเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างเป็นระบบ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีทักษะการคิดเชิงอนาคต สามารถวางแผนการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม เป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอนาคตที่มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2504). *หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ.4-5-6) พุทธศักราช 2503*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2535). *หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)*. พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). *การคิดเชิงอนาคต*. กรุงเทพฯ: บริษัทซัคเซส มีเดีย จำกัด.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2559). *อนาคตวิทยาทฤษฎีและเทคนิคการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา*. เชียงใหม่: ไดมอนด์กราฟิกกรุ๊ป.
- นาฏวิภา ชลิตานนท์. (2524). *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย*. กรุงเทพฯ: ลินจีการพิมพ์.
- นาคยา ปลัณธนานนท์. (2526). *อนาคตศาสตร์*. กรุงเทพฯ: พิระพัธนา.
- นาคยา ปลัณธนานนท์ และคณะ. (2542). *การศึกษาตามมาตรฐานแนวคิดสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม็ค.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัชณิยะ. (2525). *หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจเทรดดิ้ง.
- วิภาดา พินลา. (2560). เทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สำหรับครูสังคมศึกษาในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21. *วารสารปาริชาติ*, 30(2), 1-19.

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2561). *คู่มือการมองอนาคต*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สงวน ช่างฉัตร. (2524). การพยากรณ์อนาคตกับการวางแผนการศึกษา. *วารสารมิตรครู*, 4, 44-46.

อภิวัฒน์ รัตนวราหะ. (2563). *อนาคตศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: หจก.ลือคอินดีไซน์เวิร์ค.